

UZASADNIENIE

Postanowieniem z dnia 18 lutego 2020 r., wydanym w sprawie z wniosku A. S. o przyjęcie oświadczenia o odrzuceniu spadku po W. N. oraz o odebranie i zatwierdzenie oświadczenia o uchyleniu się od skutków prawnych niezłożenia w terminie oświadczenia spadkowego dotyczącego spadku po W. N., Sąd Rejonowy dla Łodzi – Widzewa w Łodzi oddalił wnioszek.

Apelację od tego orzeczenia złożyła wnioskodawczyni, zaskarżając je w całości, wnosząc o jego zmianę poprzez zatwierdzenie oświadczenia o uchyleniu się od skutków prawnych niezłożenia w terminie oświadczenia spadkowego dotyczącego spadku po W. N. oraz przyjęcie oświadczenia o odrzuceniu spadku po W. N. i zarzucając naruszenie przez Sąd przepisów proceduralnych skutkujące nieodroczeniem rozprawy w dniu 18 lutego 2020 r. i oddaleniem wniosku w sytuacji, gdy wnioskodawczyni i jej pełnomocnik z powodu złego stanu zdrowia nie stawili się na tym terminie rozprawy, co skutkowało pozbawieniem wnioskodawczyni prawa do sądu poprzez jej nieprzesłuchanie i nieodebranie od niej przez Sąd stosownych oświadczeń. Ponadto skarżąca wniosła o dopuszczenie dowodu z dokumentów w postaci zaświadczeń lekarskich i z przesłuchania wnioskodawczyni na okoliczność stanu zdrowia jej i jej pełnomocnika w dacie rozprawy z dnia 18 lutego 2020 r.

Postanowieniem z dnia 29 listopada 2021 r. Sąd Okręgowy w Łodzi wezwał do udziału w sprawie S. S. i G. S. w charakterze uczestników postępowania.

W dniu 20 stycznia 2022 r. Sąd Okręgowy w Łodzi odebrał od wnioskodawczyni oświadczenie o odrzuceniu spadku po W. N. oraz oświadczenie o uchyleniu się od skutków prawnych niezłożenia w terminie oświadczenia spadkowego dotyczącego spadku po W. N..

Na rozprawie w dniu 24 lutego 2022 r. przed Sądem Okręgowym w Łodzi uczestnik postępowania S. S. przyłączył się do apelacji.

Sąd Okręgowy dodatkowo ustalił następujące okoliczności faktyczne:

W. N. miał córkę I. H., która w dniu 13 czerwca 2019 r. złożyła przed notariuszem oświadczenie o odrzuceniu spadku po swoim ojcu, zaznaczając, że W. N. widziała tylko raz w latach 70-tych i nigdy wcześniej ani później nie utrzymywała żadnego kontaktu z nim ani z członkami jego rodziny. I. H. ma dwoje dzieci: P. N. i K. S.. P. N. i K. S. złożyły w dniu 6 sierpnia 2019 r. przed notariuszem oświadczenia o odrzuceniu spadku po swoim dziadku W. N.. P. N. ma jedną córkę O. N., a K. S. także jedną córkę, która jednak urodziła się dopiero w dniu 8 maja 2019 r. W dniu 26 marca 2020 r. P. N. przedstawiła u notariusza postanowienie Sądu Rejonowego Szczecin – Prawobrzeże i Zachód w Szczecinie z dnia 30 stycznia 2020 r. zezwalające jej na złożenie w imieniu małoletniej O. N. oświadczenia o odrzuceniu spadku po pradziadku O. N. W. N. i złożyła takie oświadczenie w imieniu O. N.. Wszystkie akty notarialne obejmujące powyższe oświadczenia zostały przesłane do Sądu Rejonowego dla Łodzi – Widzewa w Łodzi. Po nadesłaniu oświadczenia złożonego przez P. N. w imieniu małoletniej córki O. N. nie zostało wydane zarządzenie o zawiadomieniu o odrzuceniu spadku dalszych osób powołanych do dziedziczenia po W. N., w szczególności jego siostry A. S. (wypis aktu notarialnego Rep. A Nr (...), k. 2-3 załączonych akt II N 741/19 Sądu Rejonowego dla Łodzi – Widzewa w Łodzi; wypis aktu notarialnego Rep. A Nr (...), k. 2 załączonych akt II N 895/19 Sądu Rejonowego dla Łodzi – Widzewa w Łodzi; wypis aktu notarialnego Rep. A Nr (...), k. 2-3 załączonych akt II N 894/19 Sądu Rejonowego dla Łodzi – Widzewa w Łodzi; wypis aktu notarialnego Rep. A Nr (...), k. 2-3 załączonych akt II N 296/20 Sądu Rejonowego dla Łodzi – Widzewa w Łodzi; zarządzenie, k. 1 załączonych akt II N 296/20 Sądu Rejonowego dla Łodzi – Widzewa w Łodzi).

A. S. od dawna wiedziała, że W. N. miał córkę, ale nie miała z nią żadnego kontaktu, nie wiedziała nawet, jak ona się nazywała ani czy miała jakieś dzieci, nie orientowała się, czy córka ta odrzuciła spadek albo czy zrobili to jej dzieci, nie miała o tym informacji ani z Sądu, ani z innych źródeł (przesłuchanie wnioskodawczyni, k. 74-74 odwrot).

W sprawie o stwierdzenie nabycia spadku po W. N., toczącej się przed Sądem Rejonowym dla Łodzi – Widzewa w Łodzi pod sygnaturą akt II Ns 208/18, w której bierze udział A. S. w charakterze uczestniczki postępowania, na rozprawie w dniu 18 kwietnia 2018 r., jej pełnomocnik poinformował Sąd, że W. N. ma córkę, co potwierdzili na kolejnej rozprawie w dniu 28 listopada 2018 r. także uczestnicy postępowania: M. F., H. A. i M. N.. W dniu 25 marca 2019 r. I. H. nadesłała do Sądu pismo procesowe, w którym informowała, że jest córką W. N. – choć widziała go tylko raz kilkadziesiąt lat temu i dalszych kontaktów z nim nie utrzymywała – i oświadczyła, że odrzuca spadek po swym ojcu; odpis tego pisma nie został doręczony pozostałym uczestnikom postępowania. Na rozprawie w dniu 3 lipca 2019 r. Przewodniczący poinformował o wpływie aktu notarialnego zawierającego oświadczenie I. H. o nabyciu spadku; na tym terminie rozprawy nie była jednak obecna wnioskodawczyni ani jej pełnomocnik. W dniu 16 sierpnia 2019 r. do akt sprawy wpłynęło pismo P. N., w którym informowała ona, że złożyła przed notariuszem oświadczenie o odrzuceniu spadku po W. N. i że podejmuje czynności zmierzające do odrzucenia spadku w imieniu małoletniej O. N.; odpis tego pisma nie został doręczony pozostałym uczestnikom postępowania. Na rozprawie w dniu 16 października 2019 r., pod nieobecność A. S. i jej pełnomocnika, Przewodniczący poinformował obecnych uczestników o wpływie do akt zawiadomienia, że P. N. podejmuje czynności zmierzające do odrzucenia spadku w imieniu małoletniej O. N. (protokoły rozpraw, k. 36 i k. 64 załączonych akt sprawy II Ns 208/18 Sądu Rejonowego dla Łodzi – Widzewa w Łodzi; pismo procesowe, k. 75 załączonych akt sprawy II Ns 208/18 Sądu Rejonowego dla Łodzi – Widzewa w Łodzi; protokół rozprawy, k. 80 załączonych akt sprawy II Ns 208/18 Sądu Rejonowego dla Łodzi – Widzewa w Łodzi; pismo procesowe, k. 85 załączonych akt sprawy II Ns 208/18 Sądu Rejonowego dla Łodzi – Widzewa w Łodzi; protokół rozprawy, k. 91 załączonych akt sprawy II Ns 208/18 Sądu Rejonowego dla Łodzi – Widzewa w Łodzi).

Sąd Okręgowy zważył, co następuje:

Apelacja nie mogła zostać uwzględniona.

W pierwszej kolejności zaznaczyć należy, że oczywiście niezasadne są podniesione w złożonym środku zaskarżenia zarzuty naruszenia prawa przez Sąd meriti. Bezsprzecznie, podstawowym warunkiem, od którego uzależniona jest możliwość zbadania zasadności i ewentualnego uwzględnienia wniosku o zatwierdzenie oświadczenia o uchyleniu się od skutków prawnych niezłożenia w terminie oświadczenia spadkowego, jest złożenie takiego oświadczenia przed Sądem – jak wymaga tego art. 1019 § 1 k.c. – wraz z oświadczeniem o przyjęciu lub odrzuceniu spadku. W toku postępowania pierwszoinstancyjnego zostało w tym celu wyznaczone posiedzenie jawne, na które wezwano wnioskodawczynię, a skoro ta nie stawiała się, nie wnosząc przy tym o odroczenie posiedzenia, ani nie usprawiedliwiają w żaden sposób swojej nieobecności, Sąd nie miał jakichkolwiek podstaw do odraczania posiedzenia na inny termin i – wobec niemożności odebrania przedmiotowego oświadczenia, a co za tym idzie, także dokonania oceny ewentualnej zasadności wniosku dotyczącego jego zatwierdzenia – zmuszony był wniosek oddalić. W żadnym razie nie można zgodzić się ze skarżącą, że przepisy prawa zobowiązywały Sąd w zaistniałych okolicznościach do odroczenia rozprawy, skoro w myśl art. 214 § 1 k.p.c. w związku z art. 13 § 2 k.p.c., rozprawa ulega odroczeniu, jeżeli sąd stwierdzi nieprawidłowość w doręczeniu wezwania albo jeżeli nieobecność strony jest wywołana nadzwyczajnym wydarzeniem lub inną znaną sądowi przeszkodą, której nie można przewyciężyć, a stosownie do art. 156 k.p.c. w związku z art. 13 § 2 k.p.c., posiedzenie może zostać odroczone tylko z ważnej przyczyny. Nie ulega wątpliwości, że w okolicznościach sprawy Sądowi Rejonowemu nie była wiadoma żadna przyczyna uzasadniająca odroczenie rozprawy, w szczególności nie miał on podstaw, by uznać, że nieobecność wnioskodawczyni wywołana jest nadzwyczajnym wydarzeniem lub inną przyczyną, której nie można było przewyciężyć. Jeśli w istocie ani wnioskodawczyni, ani jej pełnomocnik nie mieli wiedzy o konieczności przedłożenia Sądowi zaświadczeń lekarskich dotyczących stanu zdrowia uniemożliwiającego stawiennictwo na rozprawie, to stało się tak jedynie ze względu na niedołożenie przez nich należytej staranności i niezapoznanie się z przesłanym im wraz z zawiadomieniem o terminie rozprawy obszernym i szczegółowym pouczeniem o ich prawach i obowiązkach procesowych, gdzie, przywołując treść art. 214¹ § 1 k.p.c. w związku z

art. 13 § 2 k.p.c., jasno zostało wskazane, że usprawiedliwienie niestawiennictwa z powodu choroby stron lub ich pełnomocników wymaga przedstawienia Sądowi zaświadczenia potwierdzającego niemożność stawiennictwa, które wystawione będzie przez lekarza sądowego.

Niemniej jednak, na etapie postępowania apelacyjnego wnioskodawczyni złożyła oświadczenie o uchyleniu się od skutków prawnych niezłożenia w terminie oświadczenia spadkowego dotyczącego spadku po W. N., a także oświadczenie o odrzuceniu spadku po W. N., co ostatecznie pozwoliło Sądowi na merytoryczną ocenę wniosku o zatwierdzenie pierwszego z tych oświadczeń po przeprowadzeniu postępowania dowodowego i dokonaniu niezbędnych w tym celu ustaleń uzupełniających stan faktyczny ustalony przez Sąd I instancji. Zastosowanie do tych ustaleń przepisów prawa materialnego prowadzi do konkluzji, że wniosek o zatwierdzenie oświadczenia o uchyleniu się przez wnioskodawczynię od skutków prawnych niezłożenia w terminie oświadczenia spadkowego nie podlega uwzględnieniu. Z art. 1019 § 2 k.c. wynika bowiem, że uchylenie się, w sposób przewidziany w art. 1019 § 1 k.c. i z zastosowaniem przepisów o wadach oświadczeń woli, od skutków prawnych niezachowania terminu może nastąpić jedynie wówczas, gdy spadkobierca pod wpływem błędu lub groźby nie złożył oświadczenia spadkowego w terminie. Innymi słowy, podstawy do zatwierdzenia przez Sąd w trybie art. 1019 § 3 k.c. – jako skutecznie złożonego – oświadczenia o uchyleniu się przez wnioskodawczynię od skutków prawnych niezłożenia w terminie oświadczenia spadkowego zachodzą, gdy łącznie zostaną spełnione wszystkie następujące przesłanki:

- nie został zachowany termin do złożenia oświadczenia spadkowego przez spadkobiercę;
- przyczyną uchybienia temu terminowi przez spadkodawcę był jego błąd lub groźba skierowana wobec niego przez osobę trzecią;
- błąd lub groźba spełniały przesłanki przewidziane odpowiednio w art. 84 k.c. i 86 k.c.;
- w terminie przewidzianym w art. 88 § 2 k.c. spadkobierca złożył przed Sądem oświadczenie o uchyleniu się od skutków prawnych niezłożenia w terminie oświadczenia spadkowego i jednocześnie także oświadczenie o przyjęciu lub odrzuceniu spadku.

W okolicznościach rozpoznawanej sprawy nie została spełniona pierwsza z tych przesłanek, co czyni bezprzedmiotowym badanie zaistnienia pozostałych. Art. 1015 § 1 k.c. jasno stwierdza, że oświadczenie o przyjęciu lub o odrzuceniu spadku może być złożone w ciągu sześciu miesięcy od dnia, w którym spadkobierca dowiedział się o tytule swego powołania. Prawnie relewantne dla określenia początku biegu określonego w tym przepisie terminu jest uzyskanie przez danego spadkobiercę wiedzy o okolicznościach powodujących powołanie go do spadku i dopóki nie ma on wiedzy o swoim powołaniu do spadku, dopóty termin z art. 1015 § 1 k.c. nie rozpoczyna biegu, choćby nawet niewiedza ta była przez spadkobiercę zawiniona, bo nie podejmował on np. żadnych starań w celu uzyskania informacji co do tego, czy jest powołany do dziedziczenia po danym spadkodawcy. Ze złożonego przez wnioskodawczynię oświadczenia spadkowego wynika, że brak jest informacji o istnieniu jakiegokolwiek testamentu spadkodawcy, zatem ewentualny tytuł A. S. do dziedziczenia po bracie W. N. wynika z przepisów normujących dziedziczenie ustawowe. Art. 931 k.c. stanowi, że w pierwszej kolejności powołane są z ustawy do spadku dzieci spadkodawcy oraz jego małżonek, a jeżeli dziecko spadkodawcy nie dożyło otwarcia spadku, udział spadkowy, który by mu przypadł, przypada jego dzieciom w częściach równych, co stosuje się odpowiednio do dalszych zstępnych. Art. 932 § 1 k.c. stanowi z kolei, że w braku zstępnych spadkodawcy powołani są do spadku z ustawy jego małżonek i rodzice, zaś z art. 932 § 4 k.c. wynika, że rodzeństwo spadkodawcy dochodzi do dziedziczenia dopiero wówczas, gdy brak jest zstępnych spadkodawcy, a przynajmniej jeden z jego rodziców nie dożył otwarcia spadku. Art. 1020 k.c. stwierdza natomiast, że od dziedziczenia wyłączony jest spadkobierca, który spadek odrzucił i że wówczas należy go traktować przy ustalaniu osób powołanych do spadku tak, jakby nie dożył otwarcia spadku. Oznacza to, że spadkobierca, który powołany jest do spadku z ustawy w dalszej kolejności, dowiaduje się o tytule swojego powołania dopiero wówczas, gdy uzyskuje rzeczywistą i wiarygodną wiedzę o tym, że osoby, które wyprzedzały go w powołaniu do dziedziczenia, nie dożyły otwarcia spadku lub spadek odrzuciły. Biorąc pod uwagę ustalony stan faktyczny sprawy, nie ulega wątpliwości, że przed siostrą spadkodawcy A. S. do dziedziczenia po W. N. były powołane w pierwszej kolejności wszystkie jego zstępne, a zatem córka, dwie

wnuczki i prawnuczka, zaś wnioskodawczynie pozyskałyby wiedzę o swym powołaniu do spadku dopiero wówczas, gdyby dowiedziała się, że wszystkie te osoby złożyły oświadczenia o odrzuceniu spadku.

Ze zgromadzonego materiału dowodowego jasno wynika, że choć w istocie wszystkie zstępne W. N. odrzuciły spadek – co ostatecznie skutkowało powołaniem do tego spadku uprawnionej w dalszej kolejności wnioskodawczynie – to jednak A. S. nie miała o tym żadnej wiedzy z jakiegokolwiek źródła. Choć słyszała o tym, że jej brat miał córkę, to nie wiedziała, czy złożyła ona oświadczenie spadkowe, a z istnienia dalszych zstępnych spadkodawcy w ogóle nie zdawała sobie sprawy, nie wspominając już o kwestii składania przez te osoby oświadczeń o odrzuceniu spadku. Wyjaśnienia wnioskodawczynie w tym przedmiocie w pełni zasługują, w ocenie Sądu II instancji, na wiarę, a potwierdzają je również oświadczenia córki spadkodawcy I. H. zawarte w akcie notarialnym obejmującym złożone przez nią oświadczenie spadkowe oraz w piśmie przesłanym do sprawy o stwierdzenie nabycia spadku po W. N. toczącej się przed Sądem Rejonowym dla Łodzi – Widzewa w Łodzi, gdzie dobitnie wskazywała ona na brak jakichkolwiek kontaktów z rodziną ojca. Odnotować trzeba, że po nadesłaniu do sądu spadku oświadczeń spadkowych wszystkich zstępnych W. N. sąd ten nie wykonał ciężącego na nim, stosownie do art. 643 k.p.c., obowiązku i nie powiadomił o ich złożeniu osób powołanych do spadku w dalszej kolejności, zatem wnioskodawczynie także i z tego źródła nie uzyskała informacji o powołaniu do spadku. (...) o tych okolicznościach nie otrzymała również w toku postępowania spadkowego po W. N., ani też nie dotarły one do wiadomości reprezentującego ją w tej sprawie pełnomocnika. Skoro zatem A. S. nie wiedziała o tym, że I. H. i ewentualni dalsze zstępne jej brata odrzuciły spadek, to tym samym nie miała wiedzy o będącym tego skutkiem powołaniu jej samej do spadku po W. N., a jeśli – jak zaznaczono wyżej – przewidziany w art. 1015 § 1 k.c. termin do złożenia oświadczenia spadkowego biegnie dopiero od chwili uzyskania takiej wiedzy przez spadkodawcę, to nie sposób uznać, że rozpoczął on swój bieg przed powiadomieniem A. S. przez przewodniczącego o odrzuceniu spadku przez zstępnych jej brata podczas jej przesłuchania w miejscu zamieszkania w dniu 20 stycznia 2022 r., kiedy to także ona sama złożyła oświadczenie o odrzuceniu spadku.

Jeśli więc termin do złożenia oświadczenia spadkowego dla A. S. rozpoczął swój bieg dopiero w dniu 20 stycznia 2022 r., to oczywiście nie ma podstaw, by uznać, że wcześniej upłynął on bezskutecznie i że wnioskodawczynie nie złożyła swojego oświadczenia spadkowego w przewidzianym ustawą terminie; w ocenie Sądu odwoławczego, jej oświadczenie o odrzuceniu spadku – złożone przez nią w tym samym dniu, w którym przedmiotowy termin rozpoczął swój bieg – jest tym samym w pełni skuteczne. Skoro zaś nie zaszła sytuacja niezłożenia oświadczenia w terminie przewidzianym w art. 1015 § 1 k.c., to nie powstały też jakiekolwiek konsekwencje prawne takiego niezłożenia, od których A. S. mogłaby się uchylić poprzez złożenie oświadczenia w tym przedmiocie stosownie do art. 1019 § 2 k.c. Z tych zatem przyczyn nie zachodzą podstawy do uwzględnienia wniosku A. S. o zatwierdzenie oświadczenia o uchyleniu się od skutków prawnych niezłożenia w terminie oświadczenia spadkowego, gdyż – jak już wspomniano – z takiego uprawnienia może skutecznie skorzystać jedynie ten spadkobierca, który nie dochował terminu ustawowego do złożenia oświadczenia spadkowego. Dla pełnej klarowności podkreślić warto jeszcze raz, że wniosek ten został oddalony dlatego, że wnioskodawczynie w ogóle nie uchybiła terminowi do złożenia oświadczenia o odrzuceniu spadku, a wobec tego nie zaszły skutki prawne takiego zaniechania, od których można byłoby się uchylić w drodze podlegającego zatwierdzeniu przez Sąd oświadczenia przewidzianego w art. 1019 § 2 k.c., nie zaś dlatego, iż termin do złożenia przez A. S. oświadczenia o odrzuceniu spadku upłynął bezskutecznie, a Sąd uznał, że przyczyną tego nie był błąd w rozumieniu art. 84 k.c. lub groźba w rozumieniu art. 86 k.c., uprawniające do skutecznego uchylenia się od skutków prawnych niezłożenia oświadczenia spadkowego w terminie, bądź też że podlegające zatwierdzeniu oświadczenie zostało złożone z uchybieniem terminu z art. 88 § 2 k.c.

Skoro ostatecznie zaskarżone orzeczenie odpowiadało prawu – choć z innych przyczyn niż te, które były podstawą jego wydania w postępowaniu pierwszoinstancyjnym – Sąd odwoławczy oddalił apelację na podstawie art. 385 k.p.c. w związku z art. 13 § 2 k.p.c.